
МАРКЕТИНГОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ

УДК 336.717

Андрос С. В., к.е.н., доцент, докторант
Університету банківської справи
Національного банку України (м. Київ)

ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ В УМОВАХ ЗМІН МАРКЕТИНГОВОГО СЕРЕДОВИЩА

АНОТАЦІЯ: Розглянуто теоретико-методологічні підходи до формування інвестиційної політики банків в умовах змін маркетингового середовища. Проаналізовано вплив макро- та мікроекономічних факторів на формування стратегії інвестиційної діяльності банків. Запропоновано авторське визначення категорії «стратегія інвестиційної діяльності банку».

КЛЮЧОВІ СЛОВА: банк, інвестиційна діяльність, капітал, політика, стратегія, тактика

АННОТАЦИЯ: Рассмотрены теоретико-методологические подходы к формированию инвестиционной политики банков в условиях изменений маркетинговой среды. Проанализировано влияние макро- и микроэкономических факторов на формирование стратегии инвестиционной деятельности банков. Предложено авторское определение экономической категории «стратегия инвестиционной деятельности банка».

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: банк, инвестиционная деятельность, капитал, политика, стратегия, тактика

ABSTRACT: The theoretical and methodological approaches to the investment policy of banks in the marketing environment changes. The influence of the macro-economic and micro-economic factors on the

strategy of investment banking. The author 's definition of the economic category of the «strategy of the investment bank's activities.»

KEYWORDS: bank, investment, capital, policy, strategy, tactics

Постановка проблеми. Необхідність прискорення мобілізації фінансових ресурсів в умовах ринкової економіки призвела до трансформаційних процесів у банківських системах країн. Основні тенденції цих подій виявилися в посиленні концентрації та централізації фінансових інститутів; зростанні груп банків-гігантів; процесах універсалізації банків; загостренні конкуренції всередині окремих груп банків і між ними; дерегулюванні банківського ринку, направлено на скасування обмежень у фінансовій сфері. На практиці банк або не має досконало розробленої стратегії інвестиційної діяльності (ІД), або володіє еkleктичним набором заходів, можливість реалізації яких не відповідає українським реаліям. Недостатньо вирішені проблеми, пов'язані з визначенням цілей стратегії, не існує чітких уявлень про ранжирування напрямків ІД банків. Дефіцит і розмаїття наукових розробок, присвячених формуванню вираженої стратегії ІД банку в умовах маркетингових змін, визначають дискусійність низки теоретико-методологічних положень та вимагають системного підходу з акцентом на нові напрямки дослідження.

Аналіз останніх джерел і публікацій. Згідно концептуальним підходам М. Кастельса, П. Кругмана, Дж. М. Кейнса, основою стратегії розвитку банків в умовах маркетингових змін є нарощення інвестиційної активності, ключову роль відіграє компетентність, чіткість та вираженість дій персоналу [1—3]. Цікавий підхід, висловлений у працях Н. Рубіні, Дж. Сороса, Е. Де. Сото, Дж. Стіглера, Ф. Хаека, Д. Хікса, згідно з яким внутрішньобанківська система управління є реакцією на вплив зовнішнього середовища [4—9]. І. Ансофф та К. Полан'ї відзначають, що організаційні механізми банку краще пристосовуються до виявлення нових проблем і прийняття нових рішень, ніж до контролю вже прийнятих [10—11].

Мета дослідження полягає в удосконаленні теоретико-методологічних підходів до формування стратегії ІД банків в умовах маркетингових змін.

Результати дослідження. Відомі дві моделі побудови банківських систем: сегментована (американська) і універсальна (німецька). В американській моделі ризику поділені на комерційні, інвестиційні, диверсифіковані за допомогою рівнів страхування: система фінансування підприємств забезпечується за рахунок ви-

пуску цінних паперів (ЦП) та механізму фондового ринку, кредитування спеціалізованих інвестиційних банківських і небанківських інститутів. У німецькій моделі контроль ризиків забезпечується універсальними банками, які є основними кредиторами реального сектора. При використанні американської моделі задоволення потреб компаній у капіталі відбувається шляхом розміщення ЦП на ринку. Довгострокові кредити банків відіграють незначну роль у фінансуванні компаній. Участь банків у власності корпорацій законодавчо обмежена. Для німецької моделі характерним є превалювання кредитування.

Тенденція до універсалізації призвела до появи нових видів маркетингових послуг: фінансування інвестиційних проєктів; лізинг; управління портфелем інвестицій клієнтів. Універсалізація банківської діяльності розглядається як спосіб посилення конкурентних позицій, підвищення спроможності до мобілізації заощаджень населення та направлення їх в інвестиції. Сформована в українській економіці банківська модель окреслює ознаки деякого наближення до німецької моделі універсального банку, згідно якої, банк як кредитор реального сектора, має можливість володіти великими пакетами акцій нефінансових підприємств.

В Україні на ринку діють три типи інститутів: комерційні банки прагнуть диверсифікувати операції й розширити спектр пропонуваних послуг; спеціалізовані банки орієнтуються на інвестиційний бізнес; небанківські інститути. Універсальний характер банків носить вимушений характер, що обумовлено нерозвиненістю ринку ЦП та мережею небанківських інститутів. Універсальна модель пов'язана з ризиком, адже ризики банку з інвестиційними вкладеннями не відокремлені від ризиків по депозитно-кредитним і розрахунковим операціям. Розвиток банку залежить від стану справ заможних клієнтів, в обіг яких залучені великі кошти. Здійснення інвестицій у ЦП у взаємозв'язку з основною банківською діяльністю за відсутності контролю над ризиками загрожує небезпекою втрати ліквідності банку.

В розвинених країнах, у т.ч. з універсальною структурою кредитної системи, вагоме місце належить інвестиційним банкам. Основними напрямками діяльності цих банків є: операції з ЦП; надання довгострокових кредитів; фінансування проєктів; участь у капіталі фінансових і нефінансових установ; реструктуризація бізнесу за рахунок злиття і поглинання; операції з нерухомістю. Відмінними рисами інвестиційних банків нового типу є: глобальний характер діяльності і наявність вільного капіталу, що дозволяє здійснювати міжнародні масштабні операції; повний набір

диверсифікованих послуг, що забезпечує стабільні потоки доходів; створення бізнесу з управління активами (шляхом придбання пенсійних й інвестиційних фондів), здійснення роздрібних операцій з клієнтами за рахунок розвитку потужних брокерських мереж; злиття зі страховим бізнесом.

В умовах конкуренції банки можуть розраховувати на позитивні довгострокові результати лише в тому випадку, коли вони спроможні надавати послуги як в сфері корпоративного кредитування, так і на ринках капіталу (з розміщення емісій акцій, випуску корпоративних облігацій), здійснювати власне ІД. Організація ІД банків потребує довгострокових вкладень, тому в рамках створеної універсальної моделі вона може бути сформована у формі інвестиційних інститутів як дочірніх установ великих універсальних банків або створення спеціалізованих інвестиційних банків, що діють на основі системи державних пільг і гарантій. Такі інститути повинні стати каталізаторами, покликаними стимулювати фінансування програм і проектів.

Стратегія — характер діяльності суб'єкта, спрямований на досягнення певних цілей. Такими цілями можуть бути створення умов для ефективного розміщення залучених коштів, забезпечення стабільного зростання прибутку, збільшення власного капіталу банку. Стратегія ІД являє собою комплекс заходів банку щодо підвищення прибутковості і зниження ризику. Фінансові інтереси банків полягають у забезпеченні прибутковості операцій при дотриманні їх ліквідності. Банки діють за рахунок залучених ресурсів. Вони не можуть ризикувати коштами клієнтів, вкладаючи їх у проекти, не забезпечених гарантіями. При виробленні інвестиційної політики (ІП) банки виходять з реальної оцінки ризику, привабливості проектів, оптимального співвідношення між вкладеннями. Банки формально закріплюють заходи, пов'язані з ІД. Йдеться про розробку і реалізацію обгрунтованої ІП банків.

Серед макроекономічних факторів, що впливають на ІП банку, слід виділити: стан маркетингового середовища та фінансового ринку; законодавчу базу регулювання банківської діяльності; політику оподаткування; стабільність банківської системи. Мікроекономічні фактори включають: обсяг ресурсної бази, що визначає масштаби ІД; мотивацію діяльності банку; цілі, що обумовлюють вибір ІП; життєвий цикл й організаційну структуру банку; інвестиції, що визначаються з урахуванням прибутковості, ліквідності та ризику; дохідність порівнянних активів; витрати на формування інвестиційного портфелю (табл. 1).

Таблиця 1

ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА ІНВЕСТИЦІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ БАНКУ

Умова	Фактори впливу на інвестиційний потенціал банку
Загальне управління	Ефективність + зростання + зрілість + творча наснага + диверсифікація + висока ступінь ризику + технологія + управління проектами + багатонаціональна корпорація + соціальні функції
Фінансове управління	Функція контролю + розподіл засобів + отримання кредиту + виплата податків + оперування грошовими коштами + капіталовкладення + вплив на інфляційні процеси + надання маркетингових послуг + просування продуктів на ринок
Маркетинг	Реалізація + реклама + пробне надання нових продуктів + дослідження ринків + масова діяльність + діяльність за індивідуальними замовленнями + розширення ринків + міжнародний маркетинг
Діяльність	Управління запасами + розподіл послуг + матеріально-технічне постачання + трудові відносини + автоматизація + зміна моделей послуг + адаптація нової технології
НДДКР	Дослідження + творча наснага + нововведення + адаптація + поступовий розвиток + імітація + модернізація

ІД банку передбачає розробку внутрішніх інструктивних документів, які фіксують принципи і положення ІІ. Доцільним є формулювання ІІ у вигляді програми. Відображаючи цілі інвестування, програма визначає напрямки вкладень і джерела їх фінансування, механізм прийняття та реалізації рішень, вагомі ознаки ІА: прибутковість; ліквідність і ризик, їх співвідношення при формуванні оптимальної структури вкладень. Для прийняття рішень щодо ІД визначають ризик втрати капіталу шляхом порівняння прийнятного для інвестора рівня ризику і його середнього рівня, властивого цим активам, а також можливості його елімінування за рахунок диверсифікації активів чи здійснення альтернативних інвестицій.

Метою інвестування є отримання доходу, а тому слід забезпечити стабільний дохід у вигляді поточних грошових виплат або збільшення ринкової вартості активів. Одночасно з виявленням ступеня ризику втрати капіталу треба визначити межу прийнятного ризику доходів від вкладень. Взаємозв'язок вкладень і джерел їх фінансування обумовлює залежність доходів від інвестування та витрат мобілізації інвестиційного капіталу. Межею допустимого ризику виступає середньозважена вартість залучення інвестиційних ресурсів.

Управління ІД передбачає аналіз структури активів для приведення їх у відповідність зі структурою інвестиційних ресурсів та забезпечення необхідного рівня ліквідності. Ліквідність інвестиційних активів (ІА) повинна бути пов'язана з характером пасивів. При виявленні змін ліквідності різних груп ІА, порушення встановлених вимог ліквідності та зростання ризику доцільно переглянути склад інвестиційних вкладень портфеля і зробити їх реструктуризацію.

ІІ банків передбачає формування системи цільових орієнтирів ІД, вибір способів їх досягнення. Головними елементами ІІ є стратегічні і тактичні процеси управління ІД банку. Під стратегією ІД розуміють визначення довгострокових цілей та шляхів їх досягнення. Деталізація її здійснюється у ході тактичного управління ІА, що включає вироблення оперативних цілей короткострокових періодів та засобів їх реалізації. Формування інвестиційної тактики відбувається в рамках визначених напрямків інвестиційної стратегії й орієнтоване на їх виконання в поточному періоді. Воно передбачає визначення обсягу і складу інвестиційних вкладень, розробку заходів щодо їх здійснення, а за необхідності — складання моделей прийняття рішень стосовно виходу з проекту і механізмів реалізації цих рішень. Визначення напрямків ІД пов'язано з проблемами оцінки альтернативних варіантів інвестиційних рішень, розробки оптимальної моделі інвестиційного розвитку. Передумовою формування ІІ стає ділова політика розвитку банку, основні цілі якої є пріоритетними при розробці цілей ІД.

Мета ІД банку може бути сформульована як збільшення доходу від ІД за допустимого рівня ризику вкладень. Розробка ІІ відповідно до обраної банком стратегії передбачає також визначення особливих цілей: забезпечення схоронності ресурсів; розширення ресурсної бази; диверсифікація вкладень; підтримання ліквідності; мінімізація частки проблемних активів шляхом заміщення їх частини короткостроковими інвестиціями, що мають порівнянну з грошовими коштами ліквідність, але приносять дохід; розширення сфери впливу банку за допомогою проникнення на нові ринки; збільшення кола клієнтів та посилення впливу на їх діяльність шляхом участі в проектах, створенні і розвитку підприємств, придбанні ЦП, дольової участі в статутних капіталах підприємств; отримання прибутку у разі придбання акцій фінансових інститутів, розширення масштабів операцій, перерозподілу наявних ресурсів, диверсифікації коштів, економії витрат.

Визначення оптимальних способів реалізації стратегічних цілей ІД банку передбачає вироблення напрямків ІІ: інвестування для отримання доходу у вигляді відсотків, дивідендів, виплат із прибутку; інвестування для отримання доходу у вигляді приросту капіталу внаслідок зростання капіталізації ІА; інвестування для отримання доходу, складовими якого є поточні доходи і приріст капіталу. Орієнтація на одне із перелічених напрямків визначає склад об'єктів інвестування, джерело отримання доходу, рівень ризику та підходи до аналізу інвестицій. У разі вибору першого напрямку прерогатива надається стабільності доходу. Він передбачає вкладення коштів в активи з фіксованою прибутковістю упродовж тривалого періоду часу при мінімальному ризику, високої надійності, ліквідності інвестицій. Метою аналізу є виявлення ступеня надійності вкладень, гарантованості доходів, рівня ризиків і можливостей їх хеджування. Увага приділяється збору й обробки інформації, що визначає рух процентних ставок, дохідність ЦП, рейтинги компаній — емітентів ЦП. При орієнтації ІІ на приріст капіталу на першу позицію виступає стабільність збільшення капіталізації ІА, їх прибутковість розглядається як один із факторів, що визначають вартість активів.

Політика, спрямована на зростання капіталу, пов'язана з вкладеннями коштів в інвестиційні об'єкти, які визначаються підвищеним ступенем ризику, обумовленого можливим знеціненням їх вартості. Зростання капіталізації об'єктів інвестування може відбуватися внаслідок покращання їх інвестиційних якостей, короткочасних коливань ринкової кон'юнктури. При цьому зростає роль спекулятивної складової. Вибір розглянутого вище напрямку в якості пріоритетного характерний для агресивної ІІ, метою якої є досягнення високої ефективності кожної інвестиційної операції, максимізації доходу у вигляді різниці між ціною придбання активу і його подальшої вартості при обмеженому періоді інвестування. У банківській справі обидва напрямки ІІ можуть поєднуватися в різних формах, що дає змогу підсилити переваги і згладити недоліки. Варіантом такої комбінації є ІІ, при якій перевага виявляється достатньою величиною доходу у вигляді поточних виплат і збільшення капіталу за необмеженого рамками періоду інвестування та помірного ризику.

ІД банків здійснюється за рахунок сформованих ресурсів. Політика формування ресурсів покликана забезпечити ІД у визначених масштабах і напрямках, ефективного використання власних і залучених коштів, вкладених в ІА. Напрямки інвестування пов'язані з визначенням джерел їх фінансування. Прогнозу-

вання потреби в загальному обсязі інвестиційних ресурсів здійснюється на основі порівняння обсягів, передбачених при формуванні напрямків ІД, і часткою, що припадає на ІА при розподілі потенціалу банків між різними групами активів, з урахуванням майбутніх грошових потоків, оцінки можливостей залучення коштів на ринку. Потрібно забезпечення відповідності не лише загальних обсягів інвестицій і джерел їх фінансування, а й низки показників. Такі характеристики інвестування як дохідність і ризик залежать від виду використовуваних для фінансування інвестицій ресурсів, що різняться за вартістю залучення, ступенем ризику їх вилучення.

Елементом ІІ виступає аналіз структури пасивів, вибір оптимального співвідношення між власним капіталом банку та його борговими зобов'язаннями, визначення структури зобов'язань за строками погашення, ризикам зміни вартості, прогнозування альтернативних форм мобілізації інвестиційних ресурсів. Стратегія формування інвестиційних ресурсів дозволяє порівняти структурні показники джерел фінансування інвестицій з характеристикою об'єктів інвестування, згрупованих за термінами, ліквідністю. Прийняття інвестиційних рішень банку має бути орієнтоване на досягнення оптимального співвідношення між обсягом і структурою вкладень та їх ресурсним забезпеченням з позицій максимальної прибутковості і мінімального ризику. Управління ІД має охоплювати формування напрямків інвестування та визначення необхідного ресурсного забезпечення.

Надійним джерелом фінансування інвестицій є власні кошти (капітал) банку. Капітал банку порівняно з іншими сферами діяльності займає невелику частку в загальному обсязі ресурсів банків. Джерелами фінансування активних операцій, складовими значної частки в структурі пасивів, є депозитні кошти (термінові і до запитання). Депозити до запитання на відміну від строкових вкладів, виступаючи дешевим джерелом ресурсів для банку, становлять групу пасивів, що визначається підвищеним ступенем ризику вилучення. Велика частина залучених банками коштів носить короткостроковий або безстроковий характер. Ця обставина лежить в основі негативної оцінки інвестиційного потенціалу банків. Однак у такій структурі ресурсної бази є можливості використання частини короткострокових коштів для фінансування середньо-і довгострокових інвестицій без порушення ліквідності. Можливості залучення коштів у депозити пов'язане з використанням депозитних і ощадних сертифікатів. Збільшення обсягів їх випуску,

строку обігу нівелює коливання депозитів, сприяє розширенню ресурсної бази інвестицій банків.

Стратегія підтримки стійкості депозитів є складовою стратегії розвитку банків. В якості джерел фінансування можуть використовуватися ресурси, що формуються за рахунок залучення позик. До них відносять кредити НБУ, міжбанківські позики, кошти, отримані в результаті емісії боргових зобов'язань (облігацій). Позикові джерела використовуються для фінансування інвестицій банками, які ведуть активну політику. Для розширення можливостей фінансування ІА, підтримки ліквідності банки беруть великі позики на ринку. Умовою використання позикових коштів є порівняння витрат їх залучення з доходами від ІД.

На основі аналізу руху різних видів банківських ресурсів виходячи зі ступеня стабільності можна виділити наступні три групи: найбільш стабільні (власні кошти банків і довгострокові зобов'язання); стабільні (строкові та ощадні депозити, позики в інших банків, незнижуваний залишок депозитів до запитання); нестабільні (чутливі до коливань залишки депозитів до запитання). Чим більше частка стабільної і дешевої частини банківських ресурсів, тим вище прибутковість і стійкість банку. Зрушення в структурі активів і пасивів впливають на прибутковість і ступінь ризику операцій. В основі цих зрушень полягають зміни кредитної й ІП банку, які визначаються низкою макроекономічних і мікроекономічних факторів.

Висновки. Запропонований авторський підхід для розкриття поняття інвестиційна діяльність банку — це сукупність його інвестиційної стратегії, що визначає принципи, пріоритети і цілі банку на фінансовому ринку та інвестиційної тактики, що визначає фінансові інструменти, використовувані банком для реалізації його цілей при здійсненні інвестування, правила їх здійснення, порядок організації інвестиційного процесу.

Під стратегією ІД банку пропонується розуміти динамічну систему взаємопов'язаних правил і прийомів, за допомогою яких забезпечується ефективне формування і підтримка в тривалій перспективі конкурентних переваг банку на внутрішніх і зовнішніх ринках індивідуальних і суспільних благ. Принциповим прийнято вважати поняття стратегії як системи правил і прийомів: спрямованої на вкладення коштів у приватні й державні ЦП та комплекс дій з їх реалізації; стратегії як системи, сформованої і функціонуючої відповідно з усіма закономірностями: цілісності, комунікативності, ієрархічності, інтегративності, здійсненності.

Література

1. *Кастельс М., Химанен П.* Информационное общество и государство благосостояния : Финская модель [Текст] : пер. с англ. А. Калинина, Ю.Подороги. — М. : Логос, 2002. — 219 с.
2. *International economics: theory and policy / Paul R. Krugman, Maurice Obstfeld.* — 2nd ed. — New York : Harper Collins, 1991. — 198 p.
3. *Шумпетер Й.* Десять великих экономистов от Маркса до Кейнса [Текст] : пер. с англ. Н. В. Автономоновой, И. М. Осадчей, А. Н. Розинской; под науч. ред. В.С. Автономова. — М. : Институт Гайдара, 2011. — 416 с.
4. *Рубини Н., Мим С. Нуриэль* Рубини: как я предсказал кризис [Текст] : пер. с англ. / Нуриэль Рубини, Стивен Мим. — М. : Эксмо, 2011. — Серия : Экономика : мировые тенденции. — 384 с.
5. *Сорос Джордж.* Мыльный пузырь американского превосходства. На что следует направить американскую мощь [Текст] : пер. с англ. — М. : Альпина Бизнес Букс, 2004. — 192 с.
6. *Де Сото Е.* Загадка капіталу. Чому капіталізм перемагає лише на Заході і ніде більше / Е. де Сото; [Текст] : пер. с англ. М. Климчук. — К. : Ніка-Центр, 2009. — 232 с.
7. *Унковская Т. Е.* Концепция равновесия экономической системы: методологические парадоксы : [Дж. Хикс, Дж. Стиглер] / Т. Е. Унковская // Экономическая теория. — 2005. — № 1. — С. 81—93.
8. *Хайек Ф.* Пагубная самонадеянность : Ошибки социализма / Ф. Хайек ; [Текст] : пер. с англ. — М. : Прогресс, 1992. — 366 с.
9. *Господин Кейнс* и «классики»: попытка интерпретации / Дж. Р. Хикс // Общая теория занятости, процента и денег. Избранное : [пер. с англ.] / Джон Мейнард Кейнс ; [под науч. ред. П. Н. Клюкина]. — М. : ЭКМОС, 2009. — Ч. II. — С. 343—356. — (Антология экономической мысли / отв. ред. Л. А. Амелёхин).
10. *Ансофф И.* Стратегическое управление [Текст] : сокр. пер. с англ. / Науч. ред. и авт. предисл. Л. И. Евенко. — М. : Экономика, 1989. — 519 с.
11. «Великая трансформация» Карла Поланьи : прошлое, настоящее, будущее. Под общей ред. Р. М. Нуреева. М. : ГУ-ВШЭ, 2007. (Серия «Конференции Департамента экономической теории ГУ-ВШЭ»). — 321 с.

Статтю подано до редакції 2.08.2013

УДК 339.138

Антонченко М. Ю., к.е.н., доцент

МЕТОДИ ВИЗНАЧЕННЯ ВАРТОСТІ БРЕНДУ

АНОТАЦІЯ. Бренд — комплекс понять, які узагальнюють уявлення людей про відповідний товар, послугу, компанію або особистість.